

Александар Д. Радовановић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за англистику

ДИЈАМАНТСКИ ЈУБИЛЕЈ КРАЉИЦЕ ВИКТОРИЈЕ КАО ГЛОБАЛНИ СПЕКТАКЛ И ПРОЈЕКЦИЈА ПОЗНОВИКТОРИЈАНСКОГ ИМПЕРИЈАЛИЗМА

Дијамантски јубилеј уприличен у Лондону 1897. године обележио је историјски тренутак у ком је краљица Викторија постала први британски монарх који је провео пуних шест деценија на престолу. Разматрање услова у којима се јубилеј одвијао и разноврсних реакција које је изазвао пружа увид у тензије унутар Британске империје и комплексност политичких прилика на измаку XIX века. Овај рад навраћа се на Дијамантски јубилеј кроз савремена сведочанства и историјске осврте, сагледавши га као помпезну светковину, али и одлучну демонстрацију британске силе и афирмацију њеног империјалног поретка. Масовност и емоционални набој догађаја учинили су га беспрекорним пропагандним оруђем којим је у свет послата слика империје на врхунцу моћи, при чему су колонијалне трупе послужиле као потврда војне свеprisутности, а сама краљица као симбол стабилности богодане хијерархије.

Кључне речи: краљица Викторија, Дијамантски јубилеј, позно-викторијански империјализам

Лета 1897. године централни догађај на светској политичкој позорници био је Дијамантски јубилеј краљице Викторије. Краљица Велике Британије и Ирске, царица Индије, суверена владарка којој су се на дворовима преко Ламанша клањали као „баки Европе”, прослављала је шездесет година на трону водеће глобалне силе. Током деценија за којима се Викторија могла осврнути Британија је израсла у државу у којој сунце никада не залази. Протежући се дуж свих континената и захваћајући четвртину свеукупне копнене масе, *Terra Britannia* покривала је веће пространство од било које империје коју је свет икада видео. Стотине милиона британских поданика који су славили јубилеј није било ни рођено када је давне 1837. године краљица засела на престо. Њена шездесетогодишња владавина била је не само најдужа у дотадашњој историји монархије већ се могла подичити и константним државним успоном, просперитетом и запањујућом стабилношћу у време када су у немирима растројеној Европи увелико отпочели експерименти са републиканским уређењима. У периоду Викторијине владавине земља је прошла кроз

1 a.radovanovic@kg.ac.rs

силовите друштвене, индустријске и технолошке промене. Свечаност у краљичину част отуда је представљала тријумфални дочек краја века и климакс историјског раздобља током којег се Британска империја устоличила као хегемона светска велесила.

Дана 22. јуна 1897. године улице Лондона биле су преплављене масом која је похрлила да ода почаст суверену и ужива у јединственом националном спектаклу. Као догађај без преседана у монархијској пракси, ова прослава је изискивала посебно име, због чега је „каквим изненадним и заједничким инстинктом решено да буде названа 'Дијамантски јубилеј'” (Макарти 1897: 545). Дан јубилеја проглашен је државним празником и стотине хиљада људи обрело се на траси од десетак километара која је водила од Бакинџемске палате до степеница Катедрале Светог Павла, пред којима се одвијала централна свечаност. Окружен заставама, цвећем, уличним декором и империјалним слоганима, народ је уз оркестарску пратњу хорски певао “God Save the Queen” и посматрао вишечасовну војну параду, ишчекујући поворку од седамнаест кочија у којима су се налазили чланови краљевске породице и империјални званичници. Пред полазак поворке, краљица је у Бакинџемској палати кликнула дугме спремљено за ту прилику и у све крајеве своје колосалне империје послала телеграфску поруку као створену за данашњу еру Твитера: „Од срца се захваљујем свом вољеном народу. Бог га благословио. V. R. & I.” (Бесант 1897: 92). Топовска салва у Хајд парку била је сигнал да је краљичина кочија кренула из палате.

Queen Victoria's Diamond Jubilee (1899), Gennaro d'Amato, Towneley Hall Art Gallery & Museum

2 Victoria Regina et Imperatrix.

За разлику од Златног јубилеја десет година раније, када је краљевска породица стављена у средиште свечаности, протокол Дијамантског јубилеја прилагођен је здравственом стању краљице, коју су увелико стигле године. Церемонија поводом педесет година Викторијине владавине имала је за циљ да истакне и романсира њену дипломатску мисију, идеализујући је као матријарха велике породице принчева и принцеза који, расути по велелепним европским дворovima, предано заступају енглеске интересе. Овог пута страним монарсима ускраћене су позивнице, што је битно редуковало краљичине државничке обавезе.³ Избор организатора био је да, у духу солзберијевске „блажене изолације”, јубилеј буде усредсређен на саму Британску империју, њене обале и њене хоризонте. Уместо иностраних краљевских званица позване су колонијалне делегације чије је активно учешће у светковинама стављено у функцију глорификације географске распрострањености, културне разноврсности и привредних могућности империје.

Егзотична фешта саздана од десетина хиљада колонијалних војника била је уједно и јасна демонстрација империјалне војне силе. Пред очима енглеског народа одвијала се парада одреда са свих поднебља које је једино спајало то што служе под британском заставом. Војници из најудаљенијих кутака империје, од Канаде, Тринадада, Јамајке, преко Нигерије, Кипра, Индије, до Хонг Конга, Сингапура, Борнеа и Аустралије, шљаштали су у свечаним униформама разноликих боја. Према живописном опису Барбаре Такман, „чета за четом пролазила је пред опчињеним народом, којег је сведочанство сопствене моћи испунило страхопоштовањем” (1966: 55). У репортажи с посете колонијалним трупима, један лондонски магазин посебно је истакао њихову верност „великој белој краљици” и посведочио да, иако скупина делује шаренолико, „нико ко зна шта је то војник не може да остане сумњичав по питању квалитета ових људи, били они бели, црни, браон или жути”. Један од краљичиних стражара потврдио је мишљење репортера: „Господине, можда их неки називају црнчугама и тако то, ал’ кол’ко ја видим, они су изнутра бели попут свих нас, а умеју и да изгурају свој део посла!” (Еткинс 1897: 392–93).

Међу посматрачима у ложи седела је и млађана Вирџинија Вулф, која је са својих петнаест година била очарана непрегледним мноштвом униформи. „Група за трупом — јарке боје једна за другом”, прибележила је у дневнику. На знак наиласка краљевског осмопрега „сви су уморни и махали: витлали џепним марамицама и лупали ногама — краљица је седела заваљена у кочији, а принцеза од Велса је морала да јој каже да по-

3 Овим потезом уједно је ескивирано и деликатно питање присуства кајзера Вилхелма II, који је, као Викторијин најстарији унук, морао бити међу првим званицама. С друге стране, његов долазак представљао би дипломатски проблем за званични Лондон, јер је немачки поглавар претходне године разбеснео енглеску јавност када је упутио телеграм честитке Бурима на успешно одбијеном нападу британских снага. О позицији Вилхелма II у Другом бурском рату и сукобу немачких и британских геостратешких интереса на прелазу у XX век погледати John C. G. Röhl, *Wilhelm II: Into the Abyss of War and Exile, 1900–1941* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 18–47.

дигне поглед и наклони се. Онда се насмешила и климнула оном јадном старом главом” (1990: 103, 105). Као посебан куриозитет, један од фотографа успео је да забележи несвакидашњу прилику коју помиње Вирџинија Вулф: призор краљице Викторије која се смеши.

Краљица Викторија током Дијамантског јубилеја

Сређујући утиске с церемоније, краљица је скромно прокоментарисала у свом дневнику: „Верујем да нико никада није доживео овације какве су мени приређене. [...] Публика је била неописива, а њено одушевљење истински божанствено и дубоко дирљиво. Клицање је било заглашујуће и свако лице деловало је испуњено истинском радошћу. Била сам ганута и задовољна” (Бакл 1932: 174).

Овај рад ће показати да се, мимо краљичине личне сатисфакције, успех Дијамантског јубилеја огледао у томе што је Британској империји пружио преко потребни публицитет и потхранио пољуљано национално самопоуздање. Макар за тренутак, у јавности се створила идилична слика империје, док су класна превирања на Острву, напетост стање у колонијама и тихи неспокој на глобалној политичкој сцени остали забашурени под краљевским плаштом. Иако је повлашћени глобални статус британске круне и даље био неупитан, судар империје са модернитетом наговештавао је крупне промене. Док су рани викторијанци могли са спокојем градити представу себе као настављача римске империјалне традиције, наредне генерације постајале су опхрване мишљу да је напоследку и стари Рим пао. Како је *fin de siècle* постајао ближи, тако је и колективна стрепња у Енглеској расла.

Током свог империјалног века Велика Британија се већ суочила са преливањем економске моћи са аристократије на средњу класу. На измаку епохе, нови друштвени преображај био је на помолу. Демократизација

бирачког права и еманципација нижих слојева становништва наметале су се као неминовне тековине модернизације, али и као потенцијални извори револуционарних потреса. Из тог разлога, подршка коју је радничка класа током јубилеја исказала краљици представљала је драгоцен адут владајућој номенклатури.⁴ Присуство радника у маси остављало је утисак класне слоге, народног јединства и опште здружености око империјалне идеје. Према виђењу *Тајмса*, „занатлије [...] су лојалне Трону колико и било која друга класа у заједници, тако да проповедици револуције, друштвене или какве друге, за њих немају никакву чар” (Хемертон, Кенадин 1981: 114). С друге стране, социјалистички вођа Кир Харди одбио је да прида значај општем одзиву на јубилеј, сматрајући да се народ није окупио због оданости круни, већ због слободног дана и бесплатне забаве: „Ти милиони људи који кличу били би ту и клицали с истом бодрошћу када би повод била инаугурација првог председника Британске републике” (Мартин 1962: 55).

Упоредо са унутрашњим класним тензијама, Британија се на спољнополитичком плану суочавала са факторима дестабилизације кроз константне немире у Индији, Африци и Ирској, климу политичке неизвесности која се надвијала над Европом, као и наилазак Сједињених Држава и Немачке као нових индустријских сила. Дуготрајни примат у металургији, рударској и текстилној производњи и даље је обезбеђивао крупне финансијске приливе, али у развоју нових технологија и стручног, кадра неопходних за пробој у аутомобилској, електронској и хемијској индустрији, Британија је заостајала.⁵ Узимајући у обзир и практичне недостатке административног и војног руковођења раштрканим територијама, питање које се постављало било је до када ће малобројна енглеска елита моћи да влада небројеним светским мноштвом. У таквим политичким околностима, јубилеј се показао као идеална прилика да се отклоне сумње у перспективу монархијског уређења и да се грађанству наметне утисак о империјалној моћи своје земље. Помпезни призори краљевске раскоши, импозантност спектакла и колонијална егзотика задивили су масе и побудили у њима патриотски набој, оданост монархији, приврженост краљици, а напослетку и веру у власт.

4 Као део ангажмана краљевске породице у промоцији јубилеја међу лондонским пуком, принцеза од Велса покренула је иницијативу да се сваком убогом становнику обезбеди оброк. Из данашње перспективе податак да је у империјалној престоници било 300 хиљада гладних делује фрапантно. Само у Вестминстеру и Кензингтону, као четвртима за добростојеће, живело је преко десет хиљада људи лишених основних материјалних средстава, што указује не само на раширеност градског сиромаштва, већ и на чињеницу да је оно било свакодневни приказ пред очима владајуће класе (Хефер 2017: 3).

5 Према упозорењима Ернеста Вилијамса, тврдње о индустријској надмоћи Велике Британије, које су дуго уживале позицију „аксиоматске устаљености”, на измаку столећа су се „претварале у мит” (1896: 1). Почев од духовитих опсервација о свеprisутности ознаке “Made in Germany”, Вилијамс је у својој студији понудио пресек стања у кључним индустријским гранама и предочио да у већини њих Немачка предњачи у односу на Британију.

Пропратна маркетиншка кампања појачала је националну реторику у јавном мњењу и стопила се са широком тржишном понудом сувенира, изложби и представа, ласкавих новинских чланака и луксузно опремљених књига о монархији. Патриотизам је артикал који се лако продаје, што су и власти и трговци умели искористити.⁶ Промотивни материјали садржали су мапе и илустрације, на којима је просечан грађанин први пут могао да спозна величину империје којој припада. Свеже штампани хвалоспеви поручивали су становништву да су градске старешине уложиле вишемесечни труд и напослетку успеле у херкуловском подухвату да „раднички град попут Лондона преобразе у привремену земљу из бајке” (Хармсворт 1897: 194). У тако бајковитом амбијенту, чак и трачци сунца који су се тог дана дали назрети здушно су обележени у медијима као „краљичино време”.

У част јубилеја, локалне светковине приређене су широм империје, не би ли се у сваком колонизованом углу осетило присуство круне. Према речима једног извештача, „с краја на крај земље, где год се британска застава вијори, дан је обележен на посебан начин” (Хемертон, Кенадин 1981: 111). Ипак, реакције локалног становништва нису свуда биле благонаклоне. У Индији, као најзначајнијем британском иметку, забележена је подељена реакција на јубилеј. Колонијални администратори и индијски принчеви организовали су вашаре и молитве, делили храну и полагали камене темељце за болнице које ће носити име енглеске царице Индије. Такви искази привржености круни редовно су преношени у острвској штампи, чиме је подстрекивано „уврежено веровање да је лојалност британској владавини једино што сједињава разноврсна и набујала мноштва Индије” (Пател 2012).⁷

С друге стране, Индијом је у доба јубилеја харала страховита глад праћена пандемијом куге. Према подацима из априла 1897. које је изнео вицекраљ Елцин, у року од годину дана умрло је преко четири милиона људи, док су незваничне процене досезале и бројку од осамнаест милиона (Дејвис 2001: 152). Државна преписка између Лондона и Калкуте показује да приоритет колонијалних власти током кризе није била дистрибуција хране, већ амортизација финансијских губитака изазваних

6 О комерцијалним аспектима јубилеја и начину на који је рефлектовао викторијанску потрошачку културу погледати есеј Тори Смит. Књишка тржница била је преплављена комеморативним издањима која обележавају јубилеј. Из обиља наслова можемо издвојити: Herbert Eustace Maxwell, *Sixty Years a Queen: The Story of Her Majesty's Reign* (London: Harmsworth Bros, 1897); Walter Besant, *The Queen's Reign and Its Commemoration* (London: The Werner Company, 1897); Justin McCarthy, *A History of Our Own Times, from 1880 to the Diamond Jubilee* (London: Chatto & Windus); *Toronto's Tribute to Her Majesty Queen Victoria on the Occasion of Her Diamond Jubilee, 1897* (Toronto: Ryrie Bros, 1897); *The Celebration of Her Britannic Majesty's Diamond Jubilee at Shanghai* (Shanghai: Shanghai Mercury Office, 1897).

7 Убеђеност британске јавности да Индија не може функционисати као самостална држава истрајавала је до самог проглашења независности. Као познавалац прилика на потконтиненту, лорд Курзон је почетком XX века изнео становиште да би Индија по отцепљењу „или постала жртва унутрашњих ратова, или би, што је вероватније, била распарчана од стране супарничких сила” (1908: 157).

падом иностране потражње индијске робе услед страха од куге. Порука државног секретара вицекраљу била је да је „више забринут због куге него због глади”, јер „једном када се тржиште изгуби, па и делимично напусти, оно се тешко враћа” (Дејвис 2001: 152). Британске трупе ангажоване су у акцијама исељавања становништва, паљења личне својине, пражњења храмова и формирања масовних превентивних логора, али медицински учинак ових поступака био је скроман (Клајн 1988: 739–48). У условима у којима власт спроводи насилничке и неефикасне мере у сузбијању заразе, занемарује изгладнеле милионе и издваја огромна новчана средства за империјалну прославу, међу народом је киптео бес. На дан јубилеја, двојица Индијаца убила су из заседе озлоглашеног британског комесара за кугу и његовог ађутанта. Овај догађај изазвао је шок у Лондону и бацио ново светло на конвенционалну представу о лојалности колонијалних поданика.

Напетости у Ирској, као другом жаришту антиколонијалног револта, трајале су месецима пред јубилеј, док је протест радикала у Даблину довео и до физичког окршаја са студентима Тринитија (Марфи 2001: 269–72). Јубилеј се на ирском острву показао као платформа за јасније диференцирање националистичких струја између оних који траже радикалан пресек с империјом и оних који би да изнађу равнотежу између одмерених честитки и благе политичке критике. Као републикански вођа, Џејмс Коноли је сматрао да се не сме дозволити да јубилејска прослава лојалиста створи погрешну представу о мишљењу ирске радничке класе о монархији, због чега је испред своје партије поручио народу да дигне глас „против понизне претпоставке да ми овој империји дугујемо ишта друго осим мржње према свим њеним пљачкашким институцијама” (Килфедер 2005: 158). Фотографије и транспаренти које је за протесте припремила Мод Гон истицали су број Ираца који су током Викторијине владавине уморени глађу, погубљени, умрли у затвору или принудно исељени.⁸ Ипак, најупечатљивији перформанс на антијубилејским демонстрацијама била је погребна поворка коју је приредио Коноли, током које је уз посмртни марш кроз град спроведен мртвачки сандук на ком је писало „Британска империја”. Пре него што је полиција успела да се пробије кроз масу и ухапси Конолија, ковчег је са О’Конеловог моста тријумфално гурнут у Лифи (Гон 1938: 275, Јејтс 1922: 239).

Када се у ирској дневној штампи појавио низ озлојеђених чланака који изражавају револт против увредљиве бајковитости империјалног поретка и непомирљивости медијских извештаја са друштвеном реалношћу, државна пропагандна апаратура предузела је кораке ка неутралисању гласова неслагања. Отуда чак и у даблинском националистичком листу *Фрименз џурнал* упоредо са описом протеста у Ирској наилазимо

8 Натписи на транспарентима антиципирани су јустар чланак који је Мод Гон објавила 1900. године поводом Викторијине последње посете Даблину. У овом чланку, Гон је Викторију прозвала „краљицом глади” и поручила да су Ирци „жртве криминалне политике њене владавине, они који су преживели шездесет година организованог изгладњивања” (2004: 184).

и на оштру осуду истих, као и на исцрпан извештај који слави грандиозност јубилеја и лојалност грађана у престоници: „Лондон још од крунисања није видео такав приказ опште радости и одушевљене, безграничне оданости”⁹.

Заједничка одлика многих репортажа с јубилеја јесте потенцирање не само оданости коју су грађани исказали већ и непатворености њихове емоционалне реакције. Истаћи да су изрази лојалности били спонтани био је начин да се сугерише њихова инхерентна исправност, а самим тим и да се негира виђење јубилејске прославе као пропагандног механизма којим се подстиче осећај друштвеног благостања и задовољства државним поретком. Као стожерни национални дневник, *Тајмс* је закључио: „Историја се може претраживати, али претраживати улудо, у потрази за тако божанственим исказом верности и братства међу толиким мноштвом људи”¹⁰. У опису прославе у свом граду, *Кембриџ индепендент ипрес* је напоменуо: „Спонтани излив лојалности, који је нашао тако пригодан израз на свим длановима, мора да је далеко превазишао очекивања чак и најватренијег лојалисте” (Хемертон, Кенадин 1981: 141). Беатрис Веб је, по свој прилици, имала сличан утисак, о чему сведочи цртица у дневнику: „Империјализам у ваздуху, све класе опијене разгледањем и хистеричном лојалношћу” (1983: 118).

Устањени монархијски образац у циљу подстицања оданости становништва јесте изједначавање институције државе са институцијом владара. „Држава, то сам ја” није егоистична опаска једног хировитог апсолутисте, већ језгровита рефлексивна уобичајеног ројалистичког механизма. Изјава Луја XIV није испад, већ пракса. Та пракса лако је уочљива и у прослави Викторијиног јубилеја, током које се изричит нагласак стављао на симболично стапање државног знамења са фигуром владара. Док су се на улици продавали сувенири с националним обележјима и краљичиним ликом, конзервативна штампа позивала је на лојалност монархији као политичком концепту и особи на трону која тај концепт отеловљује. Долазак грађана на јубилеј представљао је стога знак поштовања према британској традицији, као и наклон владарки на зениту моћи, особи од које нико није дуже носио британску круну, жени чије име обележава епоху, па и икони која израста у оваплоћење нације. Јубилеј је заправо умногоме био илустрација начина на који је британска култура користила слику доминантне владарке као свој идеолошки ослонац:

Викторија је својим поданицима пружала одраз њихових вредности како би им улила сигурност у појмљивост стварности коју проживљавају; они су, заузврат, стварали њу према сопственој слици како би служила њиховим друштвеним и економским потребама (Хоуманс, Мјуник 1997: 2).

Викторија је спознала да је дугогодишње повлачење из јавног живота после смрти принца Алберта оставило последице на углед монархије

9 “The Diamond Jubilee”. *The Freeman’s Journal*, 23 June 1897: 5–6. Непотписан чланак.

10 “As the Queen left Buckingham Palace”. *The Times*, 23 June 1897: 14. Непотписан чланак.

у друштву, због чега је у последњем периоду владавине била отворенија за маркетиншке сугестије својих саветника. Јубилеј је, у том смислу, био кулминација дугог процеса придобијања наклоности грађанства. После шест деценија лелујаве популарности, краљица Викторија је постала предмет идентификације и обожавања. Према сентименталном опису једне новинарке, „сузе су навирале на очи оданих поданика и пријатеља Њеног величанства у знак сећања на оно што она јесте и оно што је била — на радости и туге које је поднела — [...] и многи мушкарци и жене на овом огромном скупу осетили су узбуђење тог инспиративног заноса што распламсава јунаке који умиру за краљицу и земљу”.¹¹

Снага, постојаност и врлина краљице Викторије постали су оличење земље на чијем челу се налази. Сврха јубилеја била је да стимулише такву перцепцију монарха и пред народ постави лик и дело краљице Викторије као огледало у ком ће се наслађивати идеализованом сликом себе. Такав утисак стекао је и Марк Твен, који је, иако импресиониран целокупним спектаклом, поручио да се дало видети да праву представу чини „краљица-царица”, а „да је све остало пуки украс; да јавност у њој види саму Енглеску империју. Она је била симбол — алегоријски је представљала грандиозност Енглеске и моћ британског имена” (2010: 1051–52).¹² Сходно томе, *Тајмс* је описао Викторију као „поглавара најмоћније и најблагодотворније империје икада забележене у аналима човечанства”.¹³

Глобална димензија манифестације била је завршна маркетиншка ставка осмишљена да створи импресију империјалног јединства и предочи колоније као истинске драгуље у Викторијиној круни. Порука народу била је да су колоније извор не само материјалних добара већ и непресушних људских ресурса и војника чија тела спремно стоје на бранику империје која их је потлачила. И док је представа за јавност казивала да је колонијална војска привржена симболичној фигури владарке у истој мери и на исти начин као Енглези, поглед иза кулиса пружао је другачији увид. Званична преписка показује да је државни секретар за колоније Џозеф Чејмберлен вршио снажан дипломатски притисак на колонизоване земље да о свом трошку пошаљу што импозантнију војну делегацију са видним обележјима империје у чијој одбрани стоје (Бакл 1932: 166, Кинг 2007: 20). Без обзира на становиште самих колонија, један од зацртаних циљева јубилеја била је популаризација интерконтиненталног карактера империјалне војске. Оно што је властима олакшавало тај задатак јесте чињеница да је међу народом увелико постојала зна-

11 “Marguerite on the Jubilee”, *The Penny Illustrated Paper*, June 26, 1897: 420.

12 Твен је у том периоду пребивао у Челзију, па га је *Сан Франциско изземинер* унајмио да састави извештај с јубилеја. Као ноторни скептик по питању монархијског уређења, Твен је допустио да тон његовог чланка повремено склизне у иронију, да би при крају истакао да је уместо „капиталиста, произвођача, трговаца и радника”, парада „пре била састављена од увјалаца просперитета него од оних који су тај просперитет створили” (2010: 1052).

13 “As the Queen left Buckingham Palace”. *The Times*, 23 June 1897: 14. Непотписан чланак.

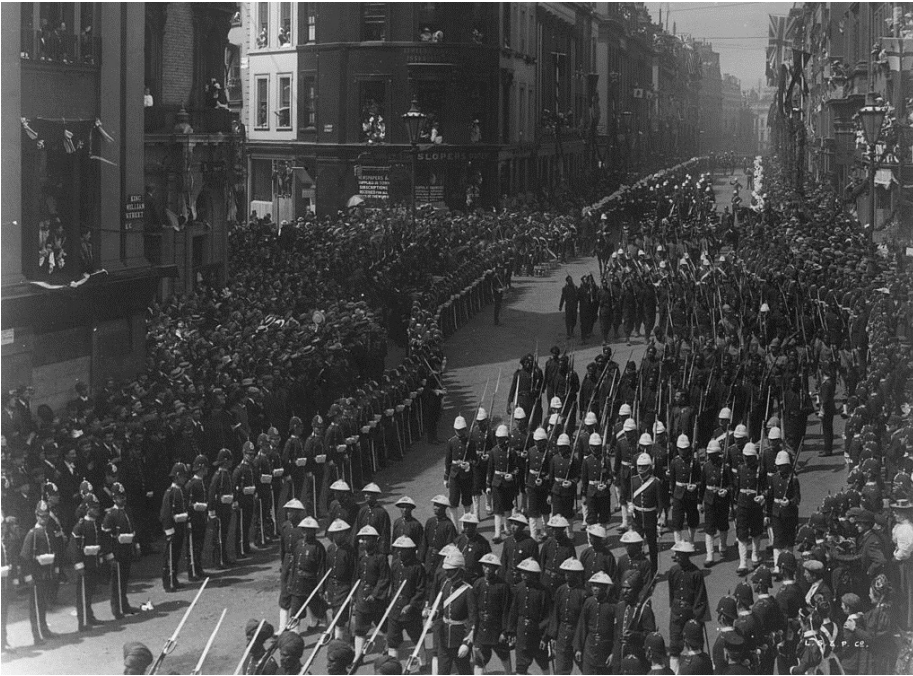
тижеља у вези са колонијалним војницима, иако они нису нужно били прихваћени као интегрални део империјалног грађанства.¹⁴

Шкотски гајдаши и колонијалне трупе испред Народне галерије

У процесу легитимизације колонијалних армија, сама краљица играла је кључну улогу. Као перформанс пред глобалном публиком, јубилеј је стварао интегративну слику друштва у ком је верност краљици била сједињавајућа нит. У ритуалном амбијенту прожетом стањем масовне еуфорије, краљица Викторија седела је пред очима света као доброћудна старица која, уместо жезла, у руци држи сунцобран. Око ње, стајали су колонијални војници у вазалној покорности и шареним униформама које су пружале егзотични контраст краљичиној уобичајеној црнини. У чудноватом споју милитаризма и мелодраме, централни симбол свечаности била је мајчинска фигура краљице чији је трон окружен оданим синовима свих раса. Пар година касније, Џон Бодли је навео да је управо приказ краљице окружене колонијалном гардом имао дефинишућ ефекат на колективно несвесно нације: „Империјална идеја, која је дуго расла у народу, по први пут је дотакла машту становништва док је оно клицало грађанској војсци младих колонија која чува велечасну мајку свих Британија” (1903: 30).

14 Примера ради, у Лондону је у предјубилејској години на велики одзив публике нашла приредба „Синови империје”, у којој су англосаксонски војници парадирали у униформама колонијалних војника (Смит 1996: 338).

Источноазијске и афричке трупе у Улици краља Вилијама

Завршни утицај на обликовање јавне перцепције колонијалне војске имали су медији. У свом извештају с јубилеја, *Дејли кроникл* је навео да колонијални контингенти представљају „видљиви доказ једне од најзначајнијих чињеница наше империје, а то је да је британски официр некако у стању да готово сваку расу доведе у употребљиво стање [...] и потпуне црнчуге из Британске Гвајане и сваку нијансу боја са Јамајке и Тринидада” (Шервуд 2011: 36). *Дејли мејл* је у част јубилеја посебним мастилом штампao „златно издање”, чије је уводне стране красио усхићени извештај који понајбоље илуструје позновикторијански империјални дух. Описујући колонијалне војнике, *Дејли мејл* је позиционирао њихову сврху у склопу империјалне мисије:

И тако су наилазили, све више и више, нови типови, нова пространства на сваких пар метара, прави антрополошки музеј — живи географски лексикон Британске империје. Са њима су ишли њихови енглески официри, које они слушају и прате као деца. И онда вам постаје јасно, као никада пре, шта је то империја. [...] Пошаљемо једног дечака овде, другог онде, и дечак дохвати дивљаке у области у коју је дошао, и научи их да марширају и пуцају како им он каже, да га слушају и верују у њега и да умру за њега и за краљицу. [...] И свако од нас — и ви и ја, и онај тамо човек у кошуљи на углу — сви смо ми функционални део ове силе која уобличава свет.¹⁵

15 “Queen and Empire.”, *Daily Mail*, 23 June 1897: 4. Непотписан извештај са јубилеја, али Џејмс Морис га приписује даровитом младом новинару Г. В. Стивенсу, који је три године касније страдао у Бурском рату (1968: 31).

Медијски прикази попут овог имплицирају јасну и неупитну расну хијерархију. Место колонијалних трупа у репортажама са феште морало је бити упадљиво, јер у питању је државни интерес, али и упадљиво секундарно, јер тако традиција налаже. Док је сензационална парада колонијалних одреда побуђивала осећај империјалне гордости, национални понос пред сликом англосаксонских војника био је медијски атрактивнији. Извештај у *Дејли мејлу* ревносно је приказао „урођеничке колонијалне трупе” као вредне хвале и предочио визију „примитивних” народа као најоданијих империјалиста. Штавише, редакција *Дејли мејла* се пар дана пред јубилеј похвалила да је управо она допринела налажењу квалитетнијег смештаја за колонијалну војску (Смит 1996: 345). Ипак, парада белачких одреда испунила је аутора нарочитим надахнућем. Истичући естетски дојам који остављају, њихову генетску изврсност и супериорност војне спреме, аутор је закључио да је међу „колонијалцима британског рода [...] сваки човек био тако изврстан примерак и сведочанство о величини британске расе да није било империјалисте у публици који пред тим призором није новим очима видео славу Британске империје”. Чак и одељку посвећеном колонијалној гарди, ауторском оку посебно су упадљива „добра, поштена англосаксонска лица” колонијалних намесника и свештеника.¹⁶ Исти шовинистички сентимент изражавао је *Тајмс*, издвајајући Канађане и Аустралијанце као „физички изврсне војнике” и „крепке изданке старог рода” с чијом снагом ће империја моћи да рачуна у наредном веку.¹⁷

Укључивање колонијалних делегација у краљевски протокол и учешће њихових трупа у јубилејској паради била је ултимативна потврда сврсисходности империјалних подухвата. Са глобалном кризом на помолу и растрзана унутрашњим раскоlima, Британска империја је на измаку викторијанске епохе улазила у борбу за самоодржање. Њена стратегија за нови век сводила се на имплементацију опробаних механизма који покоравање представљају као заштиту, експлоатацију као трговину, а асимилацију као хришћанску мисију. Колонијални систем вођен англиканском руком опажан је као израз Божје воље, а Дијамантски јубилеј послужио је као подсетник свима да, у складу са тадашњом изреком, нису кротки наследили земљу, већ Енглези.

Литература

Bakl 1932: George Earle Buckle (ed.), *The Letters of Queen Victoria. Third Series. A Selection from Her Majesty's Correspondence and Journal Between the Years 1886 and 1901. Volume III: 1896-1901*, London: John Murray.

¹⁶ “Queen and Empire.”, *Daily Mail*, 23 June 1897: 1. Непотписан извештај са јубилеја. Наведени израз „величина британске расе” штампан је масним словима и истакнут као заглавље.

¹⁷ “A long and splendid panorama of Empire was”. *The Times*, 23 June 1897: 14. Непотписан чланак.

- Besant 1897: Walter Besant, *The Queen's Reign and Its Commemoration: A Literary and Pictorial Review of the Period; the Story of the Victorian Transformation*, London: The Werner Company.
- Bodli 1903: John Edward Courtenay Bodley, *The Coronation of Edward the Seventh: A Chapter of European and Imperial History*, London: Methuen & Co.
- Dejvis 2001: Mike Davis, *Late Victorian Holocausts: El Niño Famines and the Making of the Third World*, London: Verso.
- Etkins 1897: Trooper Tommy Atkins, "Colonials at Chelsea for the Jubilee", *The Penny Illustrated Paper*, 19 June, 392–393.
- Gon 1938: Maud Gonne MacBride, *A Servant of the Queen: Reminiscences*, London: Victor Gollancz Ltd.
- Gon 2004: Maud Gonne, "The Famine Queen", Stephen Regan (ed.), *Irish Writing: An Anthology of Irish Literature in English 1789–1939*, Oxford: Oxford University Press, 183–185.
- Harmsvortl 1897: Alfred C. Harmsworth, "The Diamond Jubilee Celebrations", Herbert Eustace Maxwell (ed.), *Sixty Years a Queen: The Story of Her Majesty's Reign Told by Sir Herbert Maxwell, Bart. M. P., Illustrated Chiefly from the Royal Collections by Special Permission*, London: Harmsworth Bros. Limited, 193–239.
- Hefer 2017: Simon Heffer, *The Age of Decadence: Britain 1880 to 1914*, London: Random House Books.
- Hemerton, Kenadin 1981: Elizabeth Hammerton, David Cannadine, "Conflict and Consensus on a Ceremonial Occasion: The Diamond Jubilee in Cambridge in 1897", *The Historical Journal*, 24:1, Cambridge University Press, 111–146.
- Houmans, Mjunik 1997: Margaret Homans (ed.), Adrienne Munich (ed.), *Remaking Queen Victoria*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jejts 1922: W. B. Yeats, *The Trembling of the Veil*, London: T. Werner Laurie.
- Kilfeder 2005: Siobhán Kilfeather, *Dublin: A Cultural History*, Oxford: Oxford University Press.
- King 2007: Greg King, *Twilight of Splendor: The Court of Queen Victoria During Her Diamond Jubilee Year*, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Klajn 1988: Ira Klein, "Plague, Policy and Popular Unrest in British India", *Modern Asian Studies*, 22: 4, Cambridge University Press, 723–755.
- Kurzon 1908: George Nathaniel Curzon, "The True Imperialism", *The Nineteenth Century and After*, LXIII, New York: Leonard Scott Publication Co., 151–165.
- Makarti 1897: Justin McCarthy, *A History of Our Own Times, from 1880 to the Diamond Jubilee*, London: Chatto & Windus.
- Marfi 2001: James H. Murphy, *Abject Loyalty: Nationalism and Monarchy in Ireland During the Reign of Queen Victoria*, Washington: The Catholic University of America Press.
- Martin 1962: Kingsley Martin, *The Crown and the Establishment*, London: Hutchinson.
- Moris 1968: James Morris, *Pax Britannica: The Climax of an Empire*, London: Faber and Faber Limited.
- Patel 2012: Dinyar Patel, "India and the last jubilee queen", *The Hindu*, 16 June. <www.thehindu.com/opinion/lead/india-and-the-last-jubilee-queen/article3533400.ese>, Приступљено: 6. 7. 2017.

- Smit 1996: Tori Smith, “‘Almost Pathetic ... But Also Very Glorious’: The Consumer Spectacle of the Diamond Jubilee”, *Histoire sociale / Social History*, 29: 58, Université d’Ottawa / University of Ottawa, 334–356.
- Šervud 2011: Marika Sherwood, *Origins of Pan-Africanism: Henry Sylvester Williams, Africa, and the African Diaspora*, New York: Routledge.
- Takman 1966: Barbara W. Tuchman, *The Proud Tower: A Portrait of the World Before the War, 1890–1914*, New York: The Macmillan Company.
- Tven 2010: Mark Twain, *A Tramp Abroad, Following the Equator, Other Travels*, Roy Blount, Jr. (ed.), New York: Library of America.
- Veб 1983: Beatrice Webb, *The Diary of Beatrice Webb. Volume Two, 1892–1905: “All the Good Things of Life”*, Norman MacKenzie (ed.), Jeanne MacKenzie (ed.), Cambridge: Harvard University Press.
- Vilijams 1896: Ernest Edwin Williams, “*Made in Germany*”, London: William Heinemann.
- Vulf 1990: Virginia Woolf, *A Passionate Apprentice: The Early Journals, 1897–1909*, Mitchell A. Leaska (ed.), London: Hogarth Press.

Aleksandar Radovanović

QUEEN VICTORIA’S DIAMOND JUBILEE AS A GLOBAL SPECTACLE AND PROJECTION OF LATE VICTORIAN IMPERIALISM

Summary

The Diamond Jubilee held in London in 1897 marked a historic moment in which Queen Victoria became the first British monarch who spent a full six decades on the throne. Examining the conditions in which the jubilee took place and the variety of reactions that it provoked provides insight into the tensions within the British Empire and the complexities of the political situation towards the end of the nineteenth century. This paper evokes the Diamond Jubilee through contemporary testimonies and historical reflections, observing it as an extravagant celebration as well as a resolute demonstration of British power and an affirmation of its imperial order. The mass appeal and emotional charge of the event made it an impeccable propaganda vehicle to spread an image of the empire at the apex of its glory. In the process, the colonial troops served as a confirmation of military omnipresence and the queen herself as a symbol of the God-given hierarchy.

Keywords: Queen Victoria, the Diamond Jubilee, late Victorian imperialism

Примљен 12. новембра 2017. године
Прихваћен 12. децембра 2017. године